

Prof. zw. dr hab. Andrzej Szmyt

Uniwersytet Gdański

Lp. 17.91.2017
1. Włodzian
2. Kopra oia Doktorata
i Pani Promotor
3. Egr. do akt pzewodu

Gdańsk, styczeń 2017

17.01.2017

Dziekan
prof. dr hab. Zbigniew Witkowski

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana Wojciecha Włocha p.t. „Pojęcie konstytucji w świetle normatywistycznej i normatywnej teorii prawa” (Toruń 2016, ss. 335)

1) Wymogi prawne

Zgodnie z art. 13 ust.1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595, z późn. zm.) rozprawa doktorska, przygotowana pod opieką promotora, powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej, a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Zgodnie zaś z § 6 ust. 4 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 3 października 2014 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzenia czynności w przewodach doktorskich, habilitacyjnych oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz.U. z 14 października 2014 r., poz. 1383) – recenzja rozprawy doktorskiej ma zawierać szczegółowo uzasadnioną ocenę, czy rozprawa ta spełnia warunki określone w art. 13 przywołanej ustawy; recenzja może też zawierać wnioski dotyczące ewentualnego uzupełnienia lub poprawienia rozprawy (§ 6 ust. 6 przywołanego rozporządzenia).

2. Przedmiot recenzji

Przedmiotem niniejszej recenzji jest rozprawa doktorska Pana Wojciecha Włocha p.t. „Pojęcie konstytucji w świetle normatywistycznej i normatywnej teorii prawa” (Toruń 2016, ss. 335), przygotowana na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu pod opieką naukową Pani Prof. nadzw. UMK dr hab. Agnieszki Bień – Kacały. Przewód doktorski Pana Wojciecha Włocha został wszczęty na nowych zasadach zawartych w przepisach przywołanej ustawy z

dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych (...) obowiązujących po dniu 1 października 2011 r.

Przedstawiając już w tym miejscu – wstępnie – swoje stanowisko jako oceniającego rozprawę, mogę stwierdzić jednoznacznie, że przedmiotowa rozprawa doktorska Pana Wojciecha Włocha spełnia wymogi przewidziane w art. 13 przywołanej ustawy, jest bowiem oryginalnym rozwiązaniem problemu naukowego oraz wykazuje tak ogólną wiedzę teoretyczną Kandydata w uprawianej dyscyplinie naukowej (tu – w zakresie prawa konstytucyjnego), jak i umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Poziom merytoryczny i formalny rozprawy pozwala na jej ocenę jako zdecydowanie dobrej pracy naukowej. Zasadne jest więc przyjęcie rozprawy i dopuszczenie jej do publicznej obrony, o co wnoszę w nawiązaniu do art. 14 pkt. 3 przywołanej ustawy i § 7 przywołanego rozporządzenia.

3. Temat rozprawy (problem badawczy)

Temat ocenianej rozprawy doktorskiej, rozumiany jako problem badawczy, z całą pewnością zasługuje na aprobatę. Poruszana problematyka ma ogromny ciężar gatunkowy, wszak chodzi o pojęcie konstytucji. Jego oryginalność w omawianej rozprawie zasadza się na analizie w świetle teoretyczno – filozoficznym. Takie ujęcie nie było przedmiotem literatury fachowej w polskiej nauce prawa konstytucyjnego, więc praca wypełnia istotną lukę. Znaczenie przedmiotu badań łatwo docenić, skoro chodzi o teorie trzech koryfeuszy filozofii, w tym filozofii prawa, zajmujących się państwowo – prawnymi, ale i etycznymi aspektami życia w politycznej wspólnocie – Immanuela Kanta, Hansa Kelsena i Johna Rawlsa. Analiza pojęcia konstytucji dokonana jest w świetle teorii antynaturalistycznych – rozróżniających wypowiedzi o faktach i wyrażających normy, wiążąc to z odmiennymi wartościami; dokonuje się to w pracy na gruncie normatywizmu Hansa Kelsena i liberalizmu politycznego Johna Rawlsa, z uwzględnieniem wspólnego im punktu wyjścia w postaci myśli filozoficznej Immanuela Kanta. Temat badawczy leży więc na styku filozofii prawa i nauki prawa konstytucyjnego, tworząc określone zręby teorii konstytucji.

Doktorant uczynił przy tym przedmiotem pracy zarówno koncepcje pojęcia konstytucji, jak i teorie je formułujące, zakładające jednak odmienne rozumienie pojęcia autonomii człowieka.

4. Cel naukowy pracy

Cel naukowy rozprawy obrazuje – wyrażona już we Wstępie pracy – teza Doktoranta o zależności pojęcia konstytucji od rozstrzygnięć na poziomie teorii moralności. Weryfikuje więc założenie, że ściśle prawne (normatywistyczne), jak i moralno polityczne (normatywne) pojęcie konstytucji opiera się na określonej koncepcji podmiotu moralnego, na łącznym traktowaniu kwestii obiektywnej ważności norm konstytucyjnych z ich normatywnym uzasadnieniem odwołującym się do kryteriów pozaprawnych. Jak Doktorant wprost stwierdza, stabilność i funkcjonowanie konstytucji w ramach ustroju demokratycznego zależy bowiem nie tylko od ściśle prawnego upoważnienia do jej ustanowienia, ale też od tego, jakie idee realizuje i jaki znajdują one oddźwięk w postawach obywateli. Doktorant dąży do określenia funkcji, jaką obydwie teorie przypisują demokratycznej konstytucji.

Warto przy tym podkreślać, że Doktorant nie traktuje swego zadania jako prostego opisu, ale rozumie cel jako analizę w rozumieniu naukowym, co oczywiście wymaga akceptacji ze strony recenzenta, jako odpowiadające pojęciu problemu badawczego we wskazanym wcześniej rozumieniu ustawy o stopniach i tytule naukowym

5. Założenia metodologiczne i charakter pracy

Oceniana rozprawa ma charakter teoretyczno - filozoficzny. Dotyczy pojęć, zasad i argumentów wypracowanych przez twórców analizowanych teorii, w szczególności sposobu udzielania odpowiedzi na pytanie „czym” jest konstytucja. Doktorant słusznie określa swą metodę analizy jako „rekonstrukcyjno – argumentacyjną”, przez co rozumie wyjście od badanych teorii jako wnikanie w sposób argumentacji umożliwiający rozwiązanie stawianych problemów. Doktorant podkreśla znaczenie metody tekstualistycznej, polegającej na analizie i interpretacji

tekstów źródłowych, ujmowanych z perspektywy współczesnej filozofii prawa jako sposobu argumentacji.

Nie są to więc rozważania dogmatyczno – prawne. Nie jest to analiza konkretnych przepisów konkretnych konstytucji, konkretnego orzecznictwa. Rekonstrukcji i analizie polega myśl filozoficzna w zakresie, w jakim służy analizie pojęcia konstytucji, czyli pojęcia fundamentalnego dla prawa konstytucyjnego.

Doktorant podkreśla, że bada „zasięg i produktywność” pojęć wypracowanych przez Kelsena i Rawlsa. Deklaruje intencję badań, by poprzez analizę określonych teorii wykazywać, jakie problemy i zagadnienia teoretyczne wiążą się z pojęciem konstytucji, które wpływają lub mogą wpływać na pojmowanie konstytucji w państwie demokratycznym. W ten sposób jasno zakreśla granice prowadzonych rozwiązań, ograniczając się do pojęć oraz argumentów, pomijając kwestie stricte dogmatycznoprawne, socjologicznoprawne i historycznoprawne. Umożliwiło to Doktorantowi skupienie się na istocie konstytucji w zakresie fundamentów filozoficznych.

W mej ocenie należy zgodzić się z przyjętymi przez Doktoranta założeniami metodologicznymi, wyraźnie wyłożonymi we Wstępie rozprawy i adekwatnymi do przedmiotu i celu badań.

6. Systematyka rozprawy

W zakresie części merytorycznej rozprawa składa się – poza Wstępem i Zakończeniem – z sześciu rozdziałów. Rozdział I - poświęcony został normatywnemu pojęciu konstytucji w filozofii Immanuela Kanta. Rozdział II rozprawy – obejmuje normatywistyczny charakter prawa w ujęciu Hansa Kelsena. Rozdział III – poświęcony został pojęciu konstytucji w świetle normatywistycznej teorii Hansa Kelsena. Rozdział IV rozprawy – obejmuje problematykę normatywnego charakteru teorii sprawiedliwości w ujęciu Johna Rawlsa. Rozdział V – poświęcony został pojęciu konstytucji w świetle normatywnej teorii Johna Rawlsa. Rozdział VI rozprawy – to problematyka preskryptywnego pojęcia demokratycznej konstytucji.

Rozprawa ma udaną systematykę, przemyślaną i przejrzystą. Dostosowana ona jest do metody analiz. Rozdział I wprowadza w problemy od kantowskiego wyjaśnienia, czym jest konstytucja, II – określa teoretyczną perspektywę, z jakiej czysta teoria prawa odpowiada na pytanie o pojęcie konstytucji, III – przedstawia kelsowską odpowiedź na to pytanie, IV – wprowadza odmienną perspektywę teoretyczną przyjętą przez Rawlsa, V – przedstawia opartą na niej normatywną teorię konstytucji. Rozdział VI ma charakter podsumowujący, poszukujący odpowiedzi co do komplementarności obu ujęć, choć akcentujących odmienne właściwości demokratycznej konstytucji i wyrażających odmienne perspektywy.

Widać w tym ujęciu etapy analizy, a tok argumentacji podporządkowany jest tezie rozprawy. Przyjęta kolejność prezentowanej materii jest więc uzasadniona merytorycznie i metodologicznie. Także wątki wewnątrz rozdziałów są konstrukcyjnie uzasadnione i w uzasadnionych proporcjach, wytłumaczalnych zakresem koniecznej analizy. Generalnie praca ma harmonijną konstrukcję, o czym świadczy umiejętne rozplanowanie objętości poszczególnych rozdziałów i ich relacji. W poszczególnych rozdziałach Doktorant na wstępie określił zakres i cele przeprowadzonej analizy oraz przyjmowane założenia.

7) Strona formalna rozprawy

Poza częściami merytorycznymi (w tym Wstępem i Zakończeniem) rozprawa zawiera na końcu odpowiednią Bibliografię. Łącznie obejmuje ona 275 pozycji literatury przedmiotu, w tym 115 pozycji w języku polskim i 160 pozycji w językach obcych (angielskim i niemieckim). Zakres i dobór literatury nie budzą zastrzeżeń. Wybrane pozycje mają istotne znaczenie, nie pełnią roli zbędnych ozdobników erudycyjnych. Spis nie obejmuje jednak wszystkich pozycji, przywoływanych wcześniej w przypisach.

Charakter Bibliografii – z pominięciem aktów normatywnych i orzecznictwa – wynika z faktu przyjęcia wspomnianej wcześniej metodologii i założeń badawczych, ma więc swoje uzasadnienia. Język pracy jest jasny, poprawny. Powoływanie źródeł w rozprawie nie budzi zastrzeżeń.

8) Strona merytoryczna rozprawy

Rozdział I rozprawy obejmuje takie kwestie, jak antynaturalistyczna teza Immanuela Kanta, normatywne pojęcie prawa, normatywne pojęcie konstytucji oraz rozróżnienie konstytucji jako *respublica noumenon* i *respublica phaenomenon*. Jest to więc wprowadzenie do teorii antynaturalistycznej. Wskazuje na jej podstawowe tezy i strukturę: nieredukowalności powinności do norm, kwestii podmiotu moralnego i teorii moralności, pojęcia prawa i koncepcji ustroju, deskryptywnego i normatywnego podejścia do konstytucji.

Dwa kolejne rozdziały rozprawy obejmują normatywną koncepcję teorii prawa Hansa Kelsena. W rozdziale II Doktorant koncentruje się najpierw na problematyce pojęcia autonomii moralnej, następnie analizuje relacje emotywizm a kwestia sprawiedliwości oraz relatywizm i demokracja, kończąc na kwestii normatywnego charakteru nauki prawa. W rozdziale III przedstawia kolejno prawo jako porządek dynamiczny, konstytucję w znaczeniu prawnym – logicznym, konstytucję w znaczeniu prawnym – pozytywnym oraz proceduralną teorię demokracji. W obu rozdziałach mamy staranną intelektualnie analizę.

Dwa kolejne rozdziały (IV i V) mają charakter analogiczny, tyle że w odniesieniu do teorii Johna Rawlsa. Rozdział IV stanowi analizę pojęcia autonomii politycznej, deontologii i prymatu słuszności, faktu rozumnego pluralizmu i idei sprawiedliwego systemu kooperacji, wreszcie zaś liberalnej koncepcji sprawiedliwości. W rozdziale V rozprawy Doktorant analizuje zasady sprawiedliwości jako wynik proceduralny, ideę częściowego konsensu jako aksjologicznej podstawy reżimu konstytucyjnego, ideę konsensu konstytucyjnego i liberalną zasadę legitymizacji oraz teorii demokracji deliberatywnej. Także i te rozdziały mają bardzo erudycyjny charakter. Swym charakterem merytorycznym konwenują z jednej strony rozdziały II i IV, z drugiej zaś strony rozdziały III i V rozprawy.

Rozdział ostatni (VI) rozprawy poświęcony został rozróżnieniu preskryptywnego i deskryptywnego pojęcia konstytucji, normatywistycznemu pojęciu

demokratycznej konstytucji, kolejno normatywnemu pojęciu demokratycznej konstytucji i ostatecznie preskryptywnemu charakterowi demokratycznej konstytucji.

Doktorant dokonuje w nim próby wskazania komplementarności ujęcia normatywistycznego i normatywnego, przy wskazaniu, że bez wymiaru normatywnego nie można ująć istoty konstytucji.

Merytoryczna ocena generalna rozprawy wypada dla Doktoranta zdecydowanie pozytywnie, choć – na zasadzie ocen w dyskusji – można też podnieść pewne wątpliwości. Niewątpliwie dla nauki prawa konstytucyjnego istotne są filozoficzne podstawy, ale wydaje się, że część analiz wprowadzających mogłoby zostać ujętych nieco syntetycznej, jako że dorobek filozofii prawa jako odrębnej dyscypliny nie umyka jednak uwadze konstytucjonalistów. Analiza samych teorii ogólnych, tak Kelsena jak i Rawlsa, mogłaby posłużyć jedynie jako materiał wyjściowy dla szerszej analizy tej części materii, która wprost dotyczy pojęcia Konstytucji. Być może większą uwagę należało poświęcić pakietowi konkretnych wartości politycznych w teorii Rawlsa, czy zagadnieniu – istotnemu dla praktyki ustrojowej – konkurencji różnych wartości. Z pewnością jednak nie są to kwestie do wyczerpującego oświetlenia w pracy, ale konieczne są przecież kolejne przybliżenia. Dla celów publikacyjnych rozprawy warto może zastanowić się nad modyfikacją jej tytułu w ten sposób, by zamiast określić normatywistycznej i normatywnej teorii prawa wprowadzić nazwiska koryfeuszy symbolizujących oba nurty pojmowania konstytucji.

9) Konkluzja recenzji

W nawiązaniu do sygnalizowanego już na wstępie stanowiska stwierdzam, że rozprawa doktorska Pana Wojciecha Włocha p. t. „Pojęcie konstytucji w świetle normatywistycznej i normatywnej teorii prawa” (Toruń 2016, s. 335) odpowiada przewidzianym ustawowo wymogom. Może być przyjęta i dopuszczona do publicznej obrony.

